

زبان، بافت و متن

ابعاد زبان از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی

مایکل هلیدی

رقیه حسن

برگردان:

محسن نوبخت

سیاه‌رود

سرشناسه	: هالیدی، مایکل الکساندر کر کوود، ۱۹۲۵ - م. Halliday, Michael Alexander Kirkwood
عنوان و نام پدیدآور	: زبان، بافت و متن: ابعاد زبان از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی / ام ای کی هلیدی، رفیق حسن؛ برگردان محسن نوبخت.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات سیاهرود، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۴ ص
شابک	: 978-600-94452-0-2
وضعیت فهرست نویسی	: قیبا
یادداشت	: عنوان اصلی: Language, context, and text : aspects of language in a social-semiotic perspective, 1993.
موضوع	: جامعه‌شناسی زبان
موضوع	: بافت (زبان‌شناسی)
شناسه افزوده	: حسن، رفیق
شناسه افزوده	: Ruqaiya, Hasan
شناسه افزوده	: نوبخت، محسن، ۱۳۵۸ - مترجم
رده بندی کنگره	: P۳۰/۸۲۳ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	: ۳۰۶/۴۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۴۴۴۳۴

سیاهرود

زبان، بافت و متن

ابعاد زبان از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی

نویسنده‌گان: مایکل هلیدی، رفیق حسن

ترجمه: محسن نوبخت

ناشر: انتشارات سیاهرود

طراح جلد: ابوالفضل زندیه

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

سال چاپ: پاییز ۱۳۹۳

نوبت چاپ: اول

چاپخانه: عطا

لیتوگرافی: دبیرین

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۵۲-۰۰۲

همه حقوق این اثر برای انتشارات سیاهرود محفوظ است؛ در صورت تخلف پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، میدان انقلاب، ابتدای کارگر جنوبی، کوچه رشتنجی، پلاک ۷، واحد ۸

تلفن: ۶۶ ۴۹ ۶۷ ۹۰ - ۶۶ ۹۰ ۶۷ ۸۶

ایمیل: siahroud@gmail.com

سایت: siahroudpub.ir

فهرست مطالب

دربارۀ نویسنده‌ها	۶
قدردانی	۹
مقدمۀ مترجم	۱۰
دبیاچه	۳۳

بخش اول ام. ای. کی هلیدی

فصل ۱: بافت موقعیت	۴۹
مقدمه	۴۹
زبان از منظر نشانه‌شناسی اجتماعی	۴۹
زبان، بافت و متن	۵۲
متن چیست	۶۱
سه ویژگی بافت موقعیت	۶۴

فصل ۲: نقش‌های زبان	۷۱
مقدمه	۷۱
نقش در مقام اصل بنیادین زبان	۷۴
رابطه متن با بافت موقعیتی‌اش	۸۶
نقش‌ها و معناها در متن	۹۰

فصل ۳: تنوع سیاق	۹۵
مقدمه	۹۵
ویژگی‌های زبانی و موقعیتی بافت	۹۶
گستره متن	۹۸
منش متن	۱۰۰
شیوۀ متن	۱۰۱
متن و بافت: پیش‌بینی یکی از طریق دیگری	۱۰۳
مفهوم «سیاق»	۱۰۹
گوناهگونی در انواع سیاق	۱۱۰
سیاق‌ها و گویش‌ها	۱۱۳

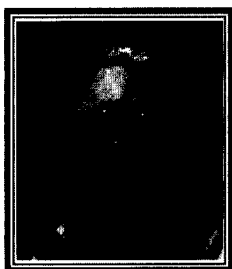
خاتمه متن، بافت و یادگیری	۱۱۹
متن به‌منزله سازه‌های فرانقشی	۱۱۹
بافت موقعیت	۱۲۲
میان‌متنیت	۱۲۴
پیوستگی	۱۲۶
متن، بافت و یادگیری	۱۲۷

بخش ۲ رقیه حسن

فصل ۴: ساختار متن	۱۳۱
مقدمه	۱۳۱
ساختار متن به چه معناست؟	۱۳۲
متن و بافت‌اش	۱۳۵
ترکیب‌بندی بافتی	۱۳۷
متن ۴.۱ و بافت‌اش	۱۳۹
ساختار متن ۴.۱	۱۴۴
متن و ژانر آن: ظرفیت عام ساختار	۱۵۱
جایگاه عناصر اجباری در ظرفیت ساختار	۱۵۶
بافت، ژانر و ساختار متن	۱۶۰
فصل ۵: بافتار متن	۱۶۳
مقدمه	۱۶۳
بافتار چیست؟	۱۶۳
بافتار، پیوندهای انسجامی و ابزارهای انسجامی	۱۶۶
بافتار متن‌های ۵.۱ و ۵.۲	۱۹۱
بافتار و پیوستگی متنی	۱۹۵
بافتار، پیوستگی و معلم	۲۰۶
فصل ۶: هویت متن	۲۰۹
مقدمه	۲۰۹
چه چیزی یک ترکیب‌بندی بافتی به حساب می‌آید؟	۲۱۳
چه چیزی یک ژانر به حساب می‌آید؟	۲۲۹
متن و بی‌مانندی آن	۲۳۰
خاتمه یادگیری از طریق متن در بافت	۲۴۵
منابع	۲۴۹
مطالعه بیشتر	۲۵۳
واژه‌نامه	۲۵۹

درباره نویسنده‌ها

ام . ای . کی هلیدی

مایکل هلیدی در سال ۱۹۲۵ در شهر لیدز انگلستان متولد شد. مدرک لیسانس خود را در زبان و ادبیات چینی از دانشگاه لندن گرفت. سپس به تحصیل زبان‌شناسی پرداخت، ابتدا در چین (دانشگاه پکن و لینگنان^۱)، کتون^۲ و بعد در کمبریج و در همانجا بود

که در سال ۱۹۵۵ دکترای تخصصی‌اش را گرفت. بعد از پذیرش پست‌هایی در کمبریج و ادینبروگ در سال ۱۹۶۳، در مقام سرپرست مرکز پژوهش ارتباط، به دانشگاه کالج لندن رفت. در آنجا دو پروژه تحقیقاتی را سرپرستی کرد، یکی در مشخصه‌های زبانی انگلیسی علمی^۳ و دیگری در زبان‌شناسی و آموزش زبان انگلیسی^۴: پژوهش اخیر موفقیت در سوادآموزی^۵ در سطح مدارس ابتدایی و

-
1. lingnan
 2. Canton
 3. linguistics Properties of scientific English
 4. language and English Teaching
 5. breakthrough to literacy

زبان در کاربرد^۱ در سطح مدارس متوسطه را پدید آورد. او در سال ۱۹۶۵ همزمان به سمت پروفیسور زبان‌شناسی همگانی منصوب و مسئولیت تشکیل دپارتمان جدیدی در این زمینه به او واگذار شد. وی تا پایان ۱۹۷۰ در کالج دانشگاه لندن ماند. از ۱۹۷۳ تا ۱۹۷۵ پروفیسور زبان‌شناسی در دانشگاه ایلی نویز^۲، حلقه شیکاگو^۳، بود. در اوایل سال ۱۹۷۶ رئیس دپارتمان جدید زبان‌شناسی در دانشگاه سیدنی شد، و تاکنون این سمت را دارد. در ۷۸-۱۹۷۶ مشاور پروژه تکامل زبان مرکز توسعه برنامه^۴، و متعاقب آن عضو بازمینی پروژه و پنل مشورتی بود. وی در سال‌های ۱۹۶۴ (ایندیانا)، ۱۹۶۶ (یوسی ال‌ای^۵)، و ۱۹۷۳ (میشیگان) در انستیتوی زبان‌شناسی تابستانی انجمن زبان‌شناسی آمریکا تدریس داشت و در سال ۱۹۷۸ به عضویت افتخاری انجمن نائل آمد. هلیدی استاد مدعو در ییل^۶، براون^۷، یوسی ایروان^۸، و دانشگاه نایروبی شد؛ و در سال‌های ۷۳-۱۹۷۲ عضو مرکز مطالعات جدید در علوم رفتاری^۹ در استنفورد کالیفرنیا بود. در سال ۱۹۶۹ در دانشگاه ناسی در فرانسه به او دکترای افتخاری داده شد؛ و در سال ۱۹۸۱ جایزه دیوید اچ راسل^{۱۰} را به خاطر پژوهش ممتاز در زمینه آموزش انگلیسی از شورای ملی معلمان انگلیسی^{۱۱} دریافت کرد. علایق پژوهشی فعلی او در زمینه معنانشناسی و دستور انگلیسی امروز؛ تکامل زبان در اوایل دوران کودکی؛ زبان‌شناسی متن و تنوع سیاق؛ کاربردهای آموزشی زبان‌شناسی؛ و هوش مصنوعی است که در آن با پروژه «پنمان»^{۱۲} در مؤسسه علوم اطلاعات دانشگاه کالیفرنیا جنوبی همکاری داشت.

1. language in use

2. Illinois

3. Chicago circle

4. curriculum development centers language development project

5. UCLA

6. Yale

7. brown

8. UC Irvan

9. center for advanced study in the behavioral Science

10. David H. Russell

11. national council of teachers of English 12. penman

رقیه حسن

رقیه حسن در هند متولد شد. لیسانس خود را در رشته تاریخ، آموزش و ادبیات انگلیسی از دانشگاه الله‌آباد^۱ گرفت. بعد از مهاجرت به پاکستان، کارشناسی ارشد خود را در ادبیات انگلیسی از دانشگاه پنجاب^۲ در لاهور

اخذ کرد. با آموزش ادبیات انگلیسی در این دانشگاه، دریافت که نیازمند چارچوبی علمی برای مطالعه زبان در ادبیات است. این امر او را به سمت زبان‌شناسی سوق داد و به بریتانیا رفت و دکترای تخصصی خود را در زبان‌شناسی از دانشگاه ادینبروگ^۳ گرفت. در دانشگاه ادینبروگ، دانشگاه کالج لندن، به تدریس پرداخته و به‌عنوان استاد مدعو در دانشگاه کالیفرنیا (برکلی)، دانشگاه ایلی‌نویز (اوربانا)^۴ دانشگاه نورث‌وستر^۵ (ایوانستون^۶، ایل) و دانشگاه ایبکس^۷ درس داده‌است. در سال ۱۹۶۴ بررسی زبان کودک نویلدا^۸ در دانشگاه لیدز را شروع کرد و بعد از یک دوره در مقام استاد پژوهشی در برنامه نویلدا در زمینه زبان‌شناسی و آموزش انگلیسی در دانشگاه کالج لندن، به واحد پژوهش زبان‌شناسی اجتماعی برنشتاین^۹ در دانشگاه انستیتوی آموزش لندن^{۱۰} پیوست، وی در آنجا مسئول پروژه نویلدا در مطالعات زبان‌شناسی اجتماعی داستان کودکان بود. او هم‌اکنون استاد همکار در زبان‌شناسی در دانشگاه مک‌کوآیر^{۱۱} است.

ام. ای. کی هلیدی و رقیه حسن با هم نوشته‌های زیادی در زمینه زبان‌شناسی نظام‌مند منتشر کردند. این دو در سال ۱۹۷۶ با همکاری هم انسجام در انگلیسی^{۱۲} (لانگمن، لندن) را نوشتند.

1. Allahabad

3. Edinburgh

4. Urbana

6. Evanston

8. Nuffield Child Language Survey

10. London institute of education

12. cohesion is English

2. pan jab

5. Northwestern

7. Essex

9. Bernstein

11. Macquaire

قدردانی

مؤلفان و ناشر مایل‌اند مراتب قدردانی خود را برای اجازهٔ بازنشر مطالب زیر از این دوستان ابراز دارند:

ص ۷۶ مستخرج از این منبع است:

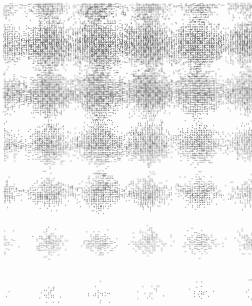
Robert Frost, 'The Road Not Taken'. From The Poetry of Robert Frost, edited by Edward Connery Lathem. Copyright ۱۹۱۶ by Holt, Rinehart and Winston and renewed ۱۹۴۴ by Robert Frost.

که با اجازهٔ هنری هالت و با مشارکت کمپانی بازنشر شد.

صص ۷۸-۹ مستخرج از این منبع است:

Charles Tomlinson, 'Poem'. From his Collected Poems, Oxford University Press, ۱۹۸۵

که با اجازهٔ انتشارات دانشگاه آکسفورد بازنشر شد.

مقدمه مترجم

زبان‌شناسی در سیر مراحل تاریخی‌اش فراز و نشیب‌های فراوانی را به خود دیده است. از زمانی که به عنوان موضوعی جانبی در دل علوم دیگر مورد مطالعه قرار می‌گرفت تا زمانی که مستقل شد و جایگاه ویژه و تأثیرگذاری را در قرن ۲۱ به خود اختصاص داد؛ از مرحله استخراج داده‌های زبانی در سطح آوا و واج تا جمله و متن؛ از مرحله گردآوری شفاهی و نوشتاری داده‌ها تا گردآوری از طریق پیکره و ثبت و توصیف آن‌ها در جهت نظریه‌پردازی و مطالعات رده‌شناختی. از همان زمانی که سوسور دسته‌بندی‌های زبانی خود را در شمای کلی ساختارگرایی ارائه داد بارقه‌های بررسی‌های زبانی در چارچوبی نظام‌بنیاد شکل گرفت تا اینکه چامسکی نه در مقام یک زبان‌شناس - البته در آغاز - بلکه ریاضی - دانی که تلاش داشت زبان را در اسارت نظام و فرمولی صوری و ذهنی همچون ریاضی در آورد گام‌های اولیه نظریه‌پردازی زبان در قرن ۲۰ را برداشت. بعدها خود او و پیروان‌اش طرح کنونی برنامه کمیته‌گرا^۱ را در راستای همان توصیفات نظریه‌بنیاد ارائه دادند. بررسی زبان در قالب نظریه، این ویژگی را دارد که می‌توان زبان را در چارچوب و از منظری خاص و بر اساس برنامه‌ای مشخص مورد مطالعه قرار داد. به عبارتی، هر نظریه زبان را از منظری مورد کنکاش قرار می -

دهد. باری، از دل زبان‌شناسی چامسکیایی، نظریه شناختی شکل گرفت که زبان را به عنوان مقوله‌ای از شناخت آدمی مورد واری قرار می‌دهد. این نظریه‌ها در فضای زبان‌شناسی آمریکا شکل گرفتند و از آبشخورهای خاص خود تغذیه می‌کرد. اما در کنار این‌ها و در اروپا، هلیدی با الهام و برداشت از آراء فرث از زبان‌شناسان مکتب لندن، نظریه زبانی اولیه «مقوله و میزان»^۱ خود را ارائه داد که نگاه متفاوتی به زبان داشت؛ یعنی زبان را نه نظامی صرفاً صوری و ذهنی و یا صرفاً مقوله‌ای شناختی بلکه «کارکردی» می‌داند و در عمل مطالعه می‌کند. این سه نظریه، رویکردهای غالب در قرن کنونی هستند. هر کدام از این‌ها هم از زمان طرح آغازین تا شکل کنونی‌شان چهره‌های متفاوتی به خود گرفته و به اصطلاح، پوست‌اندازی‌هایی را انجام داده‌اند تا بتوانند توصیفی که از زبان ارائه می‌دهند در راستای تبیینی باشد که با زبان‌های بیشتری همخوانی داشته‌باشد و قرابت بیشتری با داده‌های واقعی پیدا کند.

نظریه نظام‌مند یا نظام‌مندِ نقشی، که صورت اولیه‌اش «مقوله و میزان» بود، ریشه در سنت زبان‌شناسی اروپایی بعد از سوسور دارد. همانند رویکردهای اروپایی، این نظریه هم جهت‌گیری‌های نقشی و معنایی و نه صوری و نحوی دارد و متن را موضوع مورد بررسی‌اش قرار می‌دهد و حیطه موردنظر خود را کاربرد زبان می‌داند. آبشخور این نظریه، آثار فرث و هم‌قطاران‌اش در لندن بود. همانند دیگر مکاتب اروپایی نظیر زبان‌شناسان مکتب مشخصه‌های بنیادی^۲، این مکتب هم به زبان‌شناسان انسان‌شناس آمریکایی گرایش می‌یابد. نام نظام‌مند از نظام برداشت شد که شکل فنی آن توسط فرث تعریف شده بود. نظام، بازنمایی

1. category and scale

برای بحث مفصل در این خصوص می‌توان به کتاب «توصیف ساختمان دستوری زبان فارسی» از دکتر

محمدرضا باطنی مراجعه کرد.

2. Glossematics

نظری روابط جانشینی^۱ است که در تقابل با ساخت^۲، برای اشاره به روابط همنشینی^۳، به کار می‌رود. در نظریه نظام-ساختار که از جانب فرث ارائه شد هیچ یک از این مقوله‌ها ارجحیت ندارند و در مقوله و میزان هم همین روند حفظ شد و ادامه یافت. تنها در نظریه نظام‌مند بود که مفهوم نظام ارجحیت یافت: انتزاعی‌ترین بازنمایی در هر سطحی از زبان در روابط جانشینی روی می‌دهد. ساخت همنشین به عنوان بازنمایی مشخصه‌های روابط جانشینی تلقی می‌شود.

این گام در نظریه نظام‌مند توسط هلیدی و در اوایل دهه ۱۹۶۰ برداشته شد. بنابراین، بازنمایی‌های دستوری و واج‌شناختی می‌توانستند بدین طریق از بند محدودیت‌های ساختی رهایی یابند. دیگر چنین بازنمایی‌هایی محدود به یک جایگاه نبود بلکه هر کجا که مناسب بود می‌توانست به لحاظ نوایی^۴ گرد هم آیند و نقش‌آفرینی کنند. از طرف دیگر، از دهه شصت به این سو، واحد متن به عنوان واحد بررسی و تحلیل زبان‌شناسی مورد توجه قرار گرفت. البته پیشتر و در نیمه نخست این سده و در مکتب پراگ به‌ویژه در آثار ویللم متسیوس^۵ شاهد بررسی متن هستیم. به دنبال این مباحث و رویکردهای جامعه‌شناسی به زبان بود که نگره نقش‌گرایی هلیدی شکل گرفت. می‌توان در کنار تفاوت‌های عمده‌ای که نگره‌های زبان‌شناسی نقش‌گرایی با هم دارند اشتراک آن‌ها را توجه به نقش ارتباطی زبان دانست. در نظرگاه هلیدی به زبان، بر خلاف چامسکی، زبان پدیده‌ای ذهنی نیست که در ذهن یک فرد وجود داشته باشد؛ فردی آرمانی که تحت تأثیر هیچ متغیر اجتماعی‌ای نیست؛ بلکه زبان پدیده‌ای اجتماعی و در معرض تغییر و تبدیل است و این نکته اساس زبان را می‌سازد. چراکه موجودی اجتماعی و در معرض اجتماع دائم در حال تغییر است و گوناگونی و تنوع را

1. paradigmatic relation
3. syntagmatic relations
5. V. Mathesius

2. structure
4. prosodically

می‌پذیرد. هلیدی اعتقاد دارد به جای دور ریختن این بی‌نظمی‌ها و ناهمگونی‌های زبانی، آن‌ها را بپذیریم و به آن‌ها جامهٔ نظر بیوشانیم. بنابراین نگرهٔ هلیدی، به تحلیل آشکال موجود در جامعه و در نتیجه به متن‌های واقعی می‌پردازد و زبان در نگاه او همچون شبکه‌ای از روابط و ساختارهایی که نتیجهٔ آن روابطاند تعبیر می‌گردد. این نگره بر گوناگونی در زبان تأکید دارد و نظام معنایی را بنیاد زبان می‌داند که حول محور متن شکل گرفته‌است.

باری، نظریهٔ کنونی هلیدی در باب زبان چنین مسیری را پیموده تا به این نقطه‌ای برسد که هست. کتاب حاضر هم که خیلی پیشتر از تکمیل نظریهٔ هلیدی نوشته شده، مبانی فکری و مفاهیم بنیادین نظریهٔ او را در دو بخش ارائه می‌دهد. در بخش اول و به قلم خود هلیدی به اختصار نظریهٔ نقش‌گرای نظام‌مند و سودمندی آن در بحث آموزش زبان ارائه می‌شود و در بخش دوم و به قلم رقیه حسن، همسر و البته همکار همیشگی او، روابط ساختاری و بافتاری متن، بحث انسجام و پیوستگی و سودمندی آن در بحث آموزش را معرفی و تحلیل می‌کند. اما به اذعان خود مؤلفان، درک روابط انسجامی و پیوستگی در این کتاب مستلزم درک دستور نقش‌گرای نظام‌بنیاد است بنابراین لزوم ارائهٔ تصویری کلان از شکل کنونی این دستور ناگزیر به نظر می‌رسد، خاصه وقتی می‌بینیم تمامی مثال‌ها به انگلیسی است؛ البته مترجم کوشیده تا حد امکان مثال‌ها را به فارسی برگرداند. در ترجمه مثال‌ها سعی شد تا ساختار زبان انگلیسی حفظ شود و ترجمه‌ای تحت‌اللفظی ارائه گردد تا از این طریق با تحلیل‌هایی که مؤلفان ارائه کرده‌اند هم‌خوانی داشته باشد. چون اگر در ترجمه کلمه‌ای مثل ضمیر را حذف کنیم چندان با تحلیل ساختاری آنان هم‌خوانی پیدا نمی‌کند. در جاهایی که ترجمهٔ مثال‌ها چندان به کار نمی‌آمد چون ارجاع چندان به آنها نمی‌شد - مثل شعرها - و یا جاهایی که تکرار صورت می‌گرفت، ترجمهٔ مثال‌ها ارائه نشد. از این رو در این مقدمه می‌کوشیم با استناد به کتاب خود هلیدی (۲۰۰۴) و منابع تکمیلی و نیز مثال‌هایی از زبان فارسی به این تصویر برسیم و اهم مفاهیم این نظریه را با مثال‌هایی از فارسی روشن کنیم.

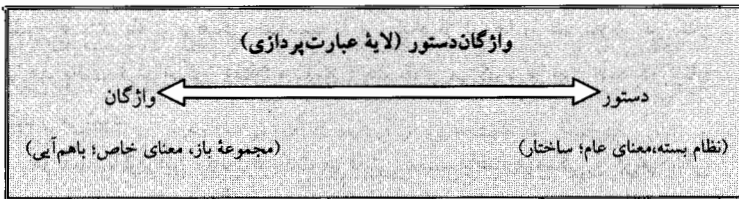
این نظریه، تجربه‌گرا است، پیکره‌بنیاد است و نگاهی تکاملی به زبان دارد؛ یعنی نظام زبان محصول تکامل از نظام‌های ارتباطی بدوی است. این رویکرد با جهان یا بافت شروع می‌کند و می‌گوید زبان نظریه تجربه بشر است. پس جهان را تجربه و از رهگذر زبان این تجربه‌ها را رمزگذاری می‌کنیم و ساختاری صوری بدان می‌دهیم. بافت برابر با جهان خارج از زبان و خارج از تجربه زبانی بشر است که در شکل‌گیری زبان نقشی تعیین‌کننده دارد. بافت، سطوح و با درجات انتزاع مختلفی دارد: (۱) بافت موقعیتی^۱ یا بافت آنی؛ و (۲) بافت کلان‌تر فرهنگی؛ برای مثال، افراد حاضر در ورزشگاه فوتبال یک بافت موقعیتی دارند اما از آنجا که اهل یک شهر و در پی آن، اهل یک استان و سرانجام یک کشور هستند بافت فرهنگی متناسب با هر کدام از این‌ها را هم دارند. در کنار این‌ها، بافت فرافرهنگی (مثلاً مسلمان) هم قرار می‌گیرد و این همه در زبان متبلور می‌شود.

اما نقطه تأکید این رویکرد بافت موقعیتی است. بافت فرهنگی و فرافرهنگی در تحلیل انتقادی گفتمان^۲ مورد بررسی قرار می‌گیرد. گفتیم که این همه در زبان بازنمایی می‌شوند، اما کدام قسمت از زبان؟ زمانی که بافت در زبان جاری می‌شود، حوزه معنا (و دقیق‌تر، معناشناسی) است که این گرده را به گردن می‌گیرد و به عبارتی بافت را مفهوم‌سازی^۳ می‌کند. پس می‌توان به نوعی این نگاه را «شناختی» هم قلمداد کرد چرا که در راستای مفهوم‌سازی جهان گام بر می‌دارد. بنابراین زبان نه مستقیم بلکه از رهگذر مفهوم‌سازی است که جهان را باز می‌نماید و این همه در بخش معنای زبان رخ می‌دهد. بدین سان، شروع این رویکرد در زبان با معنا است و به همین دلیل نه صورت‌گرا^۴ که نقش‌گرا^۵ است. حال باید به سراغ معنا رفت و پرده از چیستی آن را برداشت. معنا محصول نقش‌هایی است که زبان برعهده دارد: فرانقش تجربی، فرانقش میان‌فردی و

1. context of situation
3. Conceptualize
5. functionalist

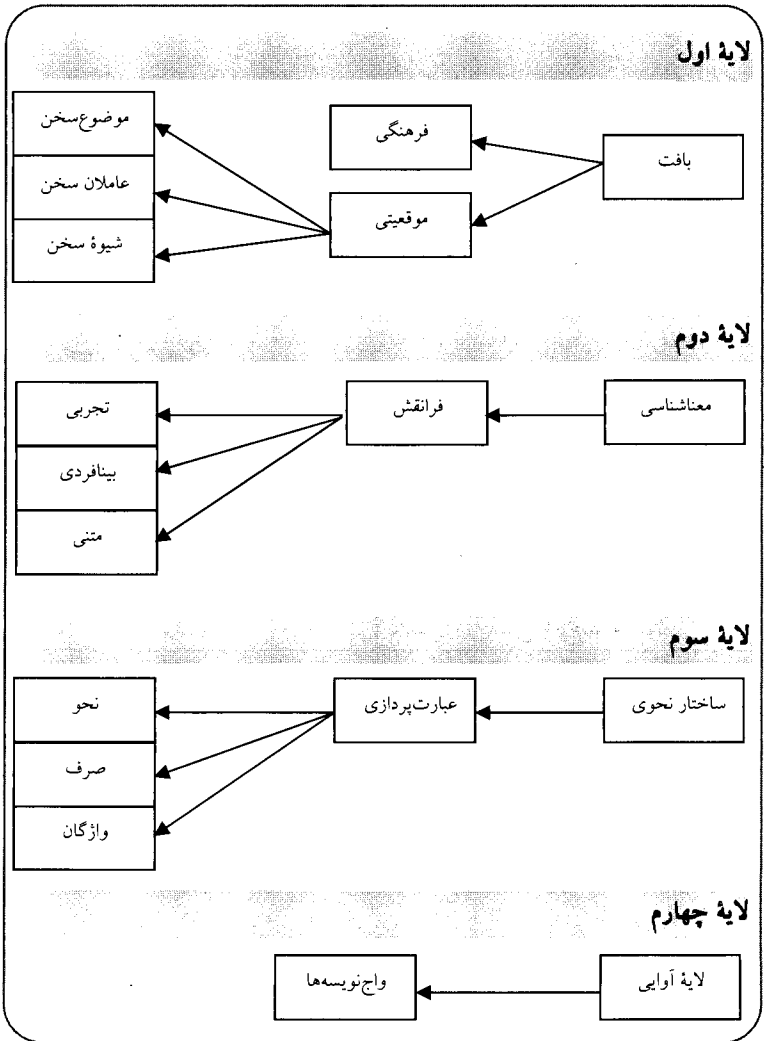
2. Critical Discourse Analysis (CDA)
4. formalist
6. structure

فرانقش متنی. اما بازنمایی این‌ها در ساختار^۱ و، قدری دقیق‌تر، یک قالب نحوی است. معنا برای بازنمایی در زنجیره کلام به واحدهایی برش می‌خورد و روابط میان واحدها برقرار می‌شود؛ و بدین شکل، سازمان‌بندی معنا به واسطه عمل واژگان و دستور صورت می‌گیرد. بنابراین این سه نقش و به تبع آن سه معنا به سه صورت در نظام واژگان‌دستور زبان بازنمایی می‌شود. در عین حال هر کدام از این ساخت‌ها معنای خاص خود را هم می‌رساند. به عبارت دیگر هر معنا یا برش از جهان خارج و بیان آن در زبان، مستلزم گزینش خاصی از زبان می‌باشد. هلیدی نظام واژگان‌دستور زبان را به صورت پیوستار زیر نشان می‌دهد (هلیدی، ۲۰۰۴: ۴۳):

در دستور نقش‌گرای هلیدی نظام واژگان‌دستور به صورت مراتب^۱ سازمان‌بندی شده‌اند و تقسیم‌بندی زنجیره کلام در سطوح و مراتب گوناگونی صورت می‌گیرد: جمله، بند، گروه، واژه و تکواژ. رابطه میان این واحدها به گونه‌ای است که هر واحدی از یک یا چند واحد مرتبه پایین‌تر از خود ساخته شده‌است (باطنی، ۱۳۴۲: ۴۵). در پایین‌ترین مرتبه، تکواژ و در بالاترین مرتبه این نظام، جمله قرار دارد. معیار تحلیل در این نظریه، بند است و نحوه چینش عناصر زبانی در بند مورد بررسی قرار می‌گیرد. باری، می‌توان نگاره زیر را برای فضای کلی حاکم بر این رویکرد ترسیم کرد (انگاره ۱). در ادامه مفاهیم اصلی این نظریه را مطرح خواهیم کرد.

1. Rank

انگاره یک: طرح کلی نظریه نقش‌گرای نظام‌مند (احمدی، ۴۲: ۱۳۹۰)